

Chân Dung Bùi Giáng

La Toàn Vinh

Có người nhìn Bùi-Giáng với một tấm lòng đầy thán phục qua tinh thần một nhà thơ, có người nhìn ông như một biến cố, một hiện tượng hay không khác hơn như một kẻ điên đại...

Tôi lại khác hẳn, vì Bùi-Giáng đã như một tầm vóc của tự nhiên, của một dấu vết đi ngoài bao giới hạn, định chế mà con người đã áp đặt nên. Bởi thế cho nên tôi có những nhận sinh quan về chiều sâu, chiều rộng của ông trong lòng con người Sài-Gòn, trong lòng cuộc đời với đầy vẫy những bất an, cùng những vọng tưởng mà nhân loại đã cư mang. Bùi-Giáng như một hình ảnh để giải thoát tất cả bao trói buộc, một con người khi tỉnh, khi mê, khi mộng tưởng, khi hóa bướm, khi làm người...

Có thể nói Bùi-Giáng đã đi vào con người Sài Gòn với từng ngày một, những chuỗi ngày đó đã trải dài, khiến cho chúng ta biết về ông còn nhiều hơn tất cả những hình ảnh khác.

Tôi không quen biết Bùi Giáng, thế nhưng, chúng tôi đã gặp ông rất thường xuyên trên các đường phố Sài-Gòn. Hình ảnh đó như một cái gì thân quen, không thể thiếu vắng, nhất là những ngày còn ở Cao đẳng Mỹ-Thuật Sài-Gòn, không hiểu tại sao? Duyên cớ nào mà Bùi-Giáng xuất hiện rất thường xuyên ở trước ngôi trường của chúng tôi, những quãng đời dài miệt mài cùng sơn với cọ...

Một buổi sáng vào năm 72, tình cờ tôi gặp một người ăn mặc dị dạng, mom mem đến bên cạnh một gánh hàng bán xôi. Đột xuất ông giắt gói xôi trên tay của một khách hàng vừa mới mua. Hành động này làm bà khách hàng tỏ ra bức bối, không ngừng chửi xôi xả vào mặt ông. Về gã kia, chỉ cười hì hà và nhai một cách ngấu nghiến, luôn những mảnh lá gói xôi. Đồng thời ông tự nhiên nhảy múa như có vẻ khoái trá lắm... Câu chuyện này làm bao người hiếu kỳ chăm chú nhìn với một con mắt thật khó hiểu. Thế nhưng, sau đó có người bộ hành hoàn trả lại cho khổ chủ mua xôi. Ông ấy nói "bà xem tôi lớn tuổi như vậy, nhưng ông ấy lại là thầy của chúng tôi, thôi bà đừng phiền hà gì cả", câu chuyện đã giải quyết một cách êm thấm...

Hôm ấy, khi vào lớp học, trong giờ phối cảnh của giáo sư Huyền Tôn Nữ Quỳnh Như, tôi thuật lại chuyện này, bà giáo tôi cười bảo:

-Đó là thi sỹ Bùi-Giáng.

Một thời gian sau đó, tôi lại tìm thấy ông với một "Mode" mới Bùi Giáng lúc đó chẳng ngại cái nóng bức của Sài-Gòn, ông mặc chiếc áo dài màu đen, bên ngoài lại thêm chiếc áo bà-ba khác, rồi lại vạt thêm cái veston tây phương bên ngoài rõ là Đông Tây Kim Cổ. Lúc ấy ông đang lui cui ôm con gà nòi thật chiến, mom mem đến bên một quầy hàng chiên bánh tiêu. Bất thành linh, ông xông tới, đổ trọn cái chảo dầu, tiện đó dùng bàn tay vết lọ đen để bôi lên mặt mình... Tiếp đến, ông cũng không quên thoa lên cổ, lên đầu chú "gà độ" và nói thảm điều gì khó hiểu... Tuy vậy, những lần thiệt hại trên, đều có người nể phục chi tiền để bồi thường, riêng phần ông, chỉ hì hà cùng nhảy múa một cách tự nhiên...

Cũng từ lần gặp gỡ bên những hiện tượng đó, hình ảnh của ông đã ăn sâu vào ký ức tôi. Đôi lúc tôi tự nghĩ, nếu như ông có điên đại, thời cái "điên" này cũng không phải như bao người điên khác. Chúng tôi đã gặp ông rất nhiều lần, khi ở Lăng-Ông Bà Chiểu... khi thời các sạp báo ở đường Lê-lợi... Rồi những ngày đi qua, con người Bùi Giáng đã ăn sâu vào xã hội Sài-Gòn, nó như hình bóng thân quen. Thậm chí còn nhiều hơn những tấm bích chương, những khuôn mặt chính trị mà tôi đã thấy nhan nhản trên vách tường ở các đường phố này:

Ban ngày mặc quần Đỏ áo xanh

Ban đêm mặc quần xanh áo đỏ...

Đến những ngày sau 1975, Bùi Giáng vẫn cứ làm con người Bùi-Giáng, con người nhân chứng cho cảnh đời, cho bao bề dẫu biến đổi và nếu như cuộc đời ví như một vở kịch, thời người thắng cuộc lại là những người đóng trọn vai tuồng một cách xuất sắc...

Có lần Huy-Cân về nói chuyện ở Cao Đẳng Mỹ Thuật, Bùi-Giáng lại xuất hiện, đi tới đi lui ở trước cổng trường và chười đồng "Mẹ mày Huy Cận... Mẹ mày Huy Cận". Lúc bấy giờ một sinh viên đứng gác cổng trường vào báo cho ban giám hiệu cùng Huy Cận, nhưng tất cả đều im lặng...

Có lần vào năm 77, tôi gặp lại tiên sinh với dáng dấp tiêu tụy, hốc hác như người từ xa mới về, cũng với chiếc áo gấm đen, lai vãng trước cổng trường. . Lúc đó, Bùi-Giáng, quẩy trên vai một bó củi chồi, đầu kia thì đầy nỗi niềm soong chảo. Hình ảnh này làm tôi liên tưởng đến các vị tiểu phu thời xa xưa hay những người từ vùng "kinh tế mới" trở lại đô thành. Bao hình ảnh chợt thoáng qua như một đoạn phim ngắn, một bối cảnh, quãng đời mà Sài-Gòn đổi khác. Đời trở nên chật vật, trật tự xáo trộn, kinh tế khó khăn... Tôi hôm đó, khi đi ngang qua Lăng Ông, tôi bắt gặp Bùi Giáng tỏa mình ở giữa "Ngã ba Đường". Chợt một người xích lô hỏi:

-Bác có muốn về nhà không?

Ông liền trả lời:

-Về thì về.

Một mạch ông nhảy lên xe và biến mất. Một con người thật đặt biệt trong ý tưởng của tôi, nó như những câu hỏi, những câu trả lời một cách tự nhiên, cùng những tất nhiên phải đến.

Sau thời gian đi về ở Phan Thiết, Phan Rí Cửa, Cà Mau, Cần Thơ. Trở lại Sài-Gòn, bọn tôi kéo ra quán cà phê vỉa hè, ở cạnh ngôi mộ Nguyễn văn Học. Buổi sáng hôm ấy, tôi lại gặp Bùi-Giáng. Ông lúc này hiện thân như người bán thuốc lá, vẫn ăn mặc kỳ dị. Cái kỳ dị đó vẫn không làm chúng tôi thắc mắc mà nó trở thành bao hình ảnh quen thuộc...

Đến cạnh bàn chúng tôi, ông mời:

-Mua thuốc không mấy anh?

Chúng tôi ngược nhìn ông và im lặng. Thấy vậy ông bèn mở một bao thuốc lá hiệu Hàng Không. Loại thuốc này chỉ bán ở phi trường cho những khách ngoại quốc. Ông đưa ra một điếu và nói:

-Hút đi! Cứ tự nhiên đi

Chúng tôi bốn người chia nhau điếu thuốc. Sau đó ông hỏi:

-Sao? Thấy sao

Tôi gật gù thích thú. Ông xòe tay ra nói:

-Một đồng một điếu

Một anh bạn gửi tiền trả cho ông và hỏi:

-Thuốc ngoại phải không bác?

Ông trả lời:

-Liên Xô,,,Liên Xiéc...Liên Xô Liên xiéc

Kể đó ông ngồi xuống và hỏi:

-Mấy anh là sinh viên mỹ thuật?

Tôi trả lời: "đúng như vậy bác à..."

Tôi hỏi: Bác người miền trung phải không? Ông đáp lại:

-Qua ..ả..ng Nôm

Sau đó ít lâu, tôi ra hải ngoại, không còn gặp lại hình ảnh đó, một hình ảnh gắn chặt trong khoảng thời niên thiếu của chúng tôi. Cuộc sống và người vẫn thay đổi, những đột biến cùng con người Bùi-Giáng luôn làm những tín hiệu của thời thế. Tôi chợt nhớ lại vài câu lục bát hay của ông mà tôi đã đọc thật lâu, như bài Phùng Khánh Mẫu Thân:

Mẹ về trong cõi người ta,
Một hôm mẹ gọi con ra bảo rằng:
Trần gian vui sướng lắm chăng ?
Hay là đau khổ hỡi thằng chiêm bao...?